

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله خانوادہ مسلمان ۱۲

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين، والعاقبه للمتقين،
ولاعداوان الا على الظالمين، والصلاه والسلام
على محمد الذي ارسله ربه رحمه للعالمين و
على آله و صحبه اجمعين.

خانواده مسلمان خانواده‌ای یکپارچه، هماهنگ، از درون استوار، از بیرون و در روابط با دیگران همه هم و غم آن پاسداری از حرمت، کرامت و در پیش گرفتن راه پاکی و پرهیزکاری است. در واقع به هر میزانی که خانواده اسلامی همیار و پشتیبان هم باشند و با بهره‌مندی از اخلاق، فضیلت، پاکدامنی، عفت، خیرخواهی، بخشنده‌گی و صمیمیت، خود را مسلح نمایند، بیشتر مورد احترام همسایگان و مردم جامعه‌اند.

خویشاوندان کسانی هستند که با انسان دارای روابط نسبی و نژادی می‌باشند و این حلقه ارتباط استحکام‌بخش به حلقه ارتباط برادری دینی و مؤید بر اخوت ایمانی است، اما بدون ارتباط با برادری دینی از ارزش و منزلت خاصی برخوردار نیست.

در راستای یکپارچگی و استحکام ارکان خانوادگی، اسلام حقوق مشترکی را میان خویشاوندان مقرر نموده که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

۱- نیکوکاری

اراده خداوند متعال بر این قرار گرفته که اساس ارتباط انسان مؤمن با خانواده و جامعه‌اش در همه امور و در همه زمینه‌ها با بهترین و زیباترین صورت ممکن باشد. انسان مسلمان موظف است که با خویشاوندان و بستگانش با

کلام و سخن سنجیده و مطلوب و رفتار شایسته برخوردار نماید و چنانچه نیازمند باشند در حد توان نیازمندی‌شان را برآورده نماید. به طور مرتب به آنان سرکشی کند و چنانچه بیمار بودند به عیادت‌شان برود و از حال و احوال آنها جویا شود و از هیچ‌گونه همکاری و دلسوزی برای آنها کوتاهی نرزد و در تشییع جنازه آنها مشارکت کند؛ زیرا خداوند متعال می‌فرماید: ﴿وَأَتَى آلَ مَالِ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ...﴾ (البقره / ۱۷۷)

«و از اموال خود، هرچند آن را دوست می‌دارد به نزدیکان می‌دهد...».

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَنًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ﴾ (النساء / ۳۶)

«خداوند را عبادت کنید (و کسی و) چیزی را با او شریک نگردانید و نسبت به پدر، مادر و نزدیکان به نیکی رفتار کنید».

﴿وَأَتَى ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾ (الاسراء / ۲۶)

«حق خویشاوندان را (از قبیل صلہ رحم، محبت و تعاون) و حق مستمندان و وامانده در راه را (از قبیل زکات، صدقه و احسان) بپرداز و به هیچ‌وجه ریخت‌وپاش مکن».

هم‌چنین قرآن مسلمانان را به مراعات حق و عدالت - به ویژه در شرایط خاصی مانند هنگام تقسیم ارث میان خویشاوندان و نزدیکان و سپردن حق هر یک به آنها فراخوانده است.

﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ (النساء / ۸)

«هرگاه خویشاوندان (کسی که فوت کرده) و یتیمان و مستمندان (غیرخویشاوند) برای تقسیم (ارث) حضور پیدا کردند، بخشی از آن اموال را به آنها بدهید و به روش زیبا و شایسته با ایشان سخن بگویید».

انسان مسلمان نباید از صدقه و انفاق به خویشاوندان به ویژه زمانی که از خرج و هزینه خود چیزی اضافه داشته باشد، کوتاهی نماید و همچنین لازم است برای اصلاح و آشتی میان خویشاوندان - زمانی که اختلافی میان آنها بروز کند - در اسرع وقت ممکن اقدام نماید و مطمئن باشد که چنانچه اخلاق و دادگری را مراعات نماید به خاطر آن دارای اجر و ثواب خواهد بود.

اقارب و خویشاوندان شامل برادران، خواهران و فرزندان آنها، عمو، عمه و فرزندانشان و دایی، خاله و فرزندان آنها می باشد. ترمذی روایت می نماید که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است: «خاله به منزله مادر است» و

لازم به یادآوری است که احسان و رفتار درست با خویشاوندان باید در جهت اجرای اوامر خداوند و پیامبر گرامیص باشد و با اهداف و اغراض مادی و دنیوی همراه نگردد؛ زیرا انسان مسلمان مخلص سعی می کند همه کردار و گفتارش در راستای رضایت خداوند انجام پذیرد.

۲- وصیت برای خویشاوندان

وصیت برای خویشاوندان قسمتی از دارایی به خویشاوندان براساس این ایه قبلاً واجب بوده است:

﴿تُبَّ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَلَدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ (البقره / ۱۸۰)

«هنگامی که برای یکی از شما (بیماری سخت مشرف به) مرگ فرا رسید، اگر دارایی و ثروت را از خود برجای (می) گذاشت. از سوی خداوند) وصیت، بر شما واجب شده است (و باید) برای پدر، مادر و نزدیکان به طور شایسته وصیت کنید. این حقی است که بر دوش پرهیزکاران است».

اما پس از مدتی این آیه به وسیله آیات میراث که در سوره النساء آمده منسوخ گردیده و واجب بودن آن برای غیر وارثین به مستحب و مطلوب مبدل گردیده است و این کار در واقع زمینه ساز دوام الفت، مودت و حسن روابط میان آنهاست.

۳- محبت با خویشاوندان

انسان مسلمان طبیعتاً دیگر مسلمانان را دوست می دارد و در مواقع سختی رفع نیازمندی های آنان را بر نیازهای خود ترجیح می دهد، به ویژه زمانی که آن مسلمان از اقوام و نزدیکان او باشد. در این صورت محبت، دلسوزی و احساس مسئولیتش در آشکار و نهان برای او بیشتر می گردد و در شادمانی ازدواج، تولد فرزند، موفقیت او در کار و تحصیل و ... مشارکت می نماید و به هنگام غم، ناراحتی و مشکلات هم، سعی خود را برای دلجویی و کمک به او به کار می گیرد و در موارد خیر، مفید و برپایی

عدالت و حق از او پشتیبانی می نماید؛ زیرا خداوند متعال منزلت قربات و خویشاوندی را بسیار گرامی نموده و آن را زمینه ای برای ایجاد تفاهم و وحدت میان اهل ایمان قرار داده و خطاب به پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه وسلم فرموده اند: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ﴾ (الشوری / ۲۳)

«ای پیامبر) به آنان بگو من هیچ اجر و پاداشی را به جز محبت و دوستی با نزدیکان از شما نمی خواهم».

اما نباید فراموش کنیم که محبت خویشاوندان را نباید بر محبت خداوند، پیامبر و جهاد در راه خدا ترجیح بدهیم. زیرا محبت خداوند، پیامبر و اسلام بر همه مسائل بزرگ و کوچک زندگی اولویت دارند؛ زیرا خداوند می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ (البقره / ۱۶۵)

«آنهايي که ایمان آورده اند بیشترین محبت را برای خداوند دارند».

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه وسلم فرموده اند: «هرکس دارای سه خصلت باشد، شیرینی ایمان را چشیده است: این که خداوند و پیامبرش را بیش از هر چیز دیگری دوست بدارد و دیگران را هم تنها به خاطر خداوند دوست بدارد و هم چنان که می ترسد که او را زنده زنده در آتش بیندازند، از بازگشت به کفر هراسی در دل داشته باشد» (بخاری و مسلم و احمد و نسایی و ابن ماجه و ابن حبان)

همچنین لازمه محبت خداوند، پیامبر و دین آن است که حق و عدالت را از خویشاوندانش بیشتر دوست بدارد؛

زیرا پایبندی به حق و انصاف حتی بر مصالح و منافع خویشتن و پس از آن دوستان و نزدیکان برتری دارد؛ زیرا خداوند متعال فرموده‌اند:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾ (النساء / ۱۳۵)

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید دادگری را پیش خود سازید و در اقامه عدالت و دادگستری تلاش کنید و تنها به خاطر خداوند شهادت بدهید (و از این و آن به ناحق طرفداری نکنید) هرچند که شهادت و گواهی شما به زیان خود، پدر، مادر، و خویشاوندان تان تمام شود».

در واقع هرکس در حکم و قضاوت راه ستم و جور را در پیش گیرد در دنیا و آخرت زیان بار و بدبخت خواهد شد. از این آیه این گونه فهمیده می‌شود که هرکس محبت خانواده و خویشاوندان را بر محبت خداوند، پیامبر، احکام دین و جهاد در راه آن ترجیح بدهد، از صراط مستقیم اسلام خارج شده است.

۴- صله رحم

خداوند متعال انسان‌ها را به ارتباط با خویشاوندان و محبت با آنها دستور فرموده است؛ زیرا قطع ارتباط و عدم رفت و آمد با آنها زمینه نگرانی و دشمنی را میان افراد خانواده فراهم می‌نماید و سبب تفرقه و پراکندگی می‌شود و شرایطی را فراهم می‌نماید که به هیچ وجه با تفاهم و تعاونی که اسلام خواهان تحقق آن میان همه افراد جامعه مسلمان است، سازگار نیست. خداوند متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ (الانبياء / ۹۲)

«به راستی این (امت) امت واحد و (یکپارچه) است و من پروردگار همه شما هستم و پس تنها مرا پرستش کنید». و در مورد پرهیز از قطع صله رحم و عدم ارتباط با خویشاوندان می‌فرماید:

﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ (محمد / ۲۲)

«آیا اگر (از قرآن و هدایت اسلام) روی گردان شوید، جز این انتظار دارید که در زمین به فساد پردازید و پیوند خویشاوندی میان خود را قطع کنید؟» هم‌چنین در مورد ضرورت رفت و آمد، الفت و محبت با خویشاوندان قرآن به صراحت می‌فرماید:

﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ (الاحزاب / ۶)

«و خویشاوندان نسبت به همدیگر در کتاب خداوند، از مؤمنان و مهاجران برترند».

این آیه به موضوع ارث بردن مهاجرین از دیگران پایان داد و موضوع ارث بردن را تنها براساس پیوند خویشاوندی قرار داد.

در مورد ترغیب به صله رحم احادیث بسیاری از رسول خدا صلی الله علیه وسلم روایت شده است که می‌توان به

موارد زیر اشاره کرد: رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده‌اند:

«هرکس که می‌خواهد روزیش بیشتر شود و عمرش طولانی شود، با خویشاوندان خویش رفت و آمد داشته باشد». (بخاری و مسلم) و فرموده‌اند:

«صدقه و صله رحم عمر انسان را بیشتر نموده و از مرگ نامطلوب، سختی و مشکلات جلوگیری می‌نماید». (خرجه ابویعلی)

خداوند کسانی را که با خویشاوندان خویش قطع ارتباط می‌نمایند، مورد ملامت قرار داده و قیام‌کنندگان به صله رحم و محبت با اقوام را به محبت و دوستی خود مژده داده است. رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است: «مهربانی و صله رحم با عرش خداوند در ارتباط است و می‌گوید: هرکس مرا پیوند دهد، خداوند او را به خود پیوند می‌دهد و هرکس مرا قطع کند، خداوند ارتباطش را با او قطع خواهد نمود». (بخاری و مسلم)

و در حدیثی قدسی آمده است: «خداوند عزوجل فرموده‌اند: من خداوند رحمانم و خود مهربانی و رحمت را آفریده‌ام و آن را از اسم خود برگرفته‌ام، هرکس با دیگران مهربانی ورزد و با خویشاوندان در ارتباط باشد من هم با او مهربان خواهم بود و هرکس با آنها قطع رابطه نماید، با او قطع رابطه می‌نمایم و بنیانش را برمی‌اندازم». (ابوداود و ترمذی)

صله رحم با خویشاوندان هرچند مشرک باشند کاری مطلوب است؛ زیرا اسماء دختر حضرت ابوبکر صدیق

رضی الله عنه فرموده است: «روزی خانم برده‌ای در زمان قریش که مشرک بود، برای درخواست کمکی نزد من آمد و از رسول خدا صلی الله علیه وسلم پرسیدم، اجازه دارم با او رفت و آمد و محبت بنمایم؟ رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود: آری». هم‌چنین رسول خدا صلی الله علیه وسلم اجر و پاداش صدقه و احسان به خویشاوندان را چندین برابر بیان فرموده است: «صدقه به مستمندان یک چیز است. اما صدقه به خویشاوندان هم صدقه است هم صله رحم». (ترمذی)

یکی از ارزش‌های اخلاقی در روابط خانوادگی این است که با آن دسته از اقوامی که با انسان قطع ارتباط کرده‌اند، ارتباط برقرار شده و رفت و آمد نماید و آن‌که ایمان و پرهیزکاریش بیشتر است، زودتر به دیدار و سلام و احوال‌پرسی برود؛ زیرا قهر با خویشاوند نباید بیش از سه شبانه‌روز به طول بیانجامد. این نوع از اخلاق بسیار ارزشمند و متمدنانه است. رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«صله رحم همین نیست که به دیدار آنهایی بروید که به دیدارتان آمده‌اند، بلکه صله رحم واقعی این است که به دیدار و سرکشی آنهایی بروید که با شما قطع ارتباط کرده‌اند». (بخاری و ابوداود و ترمذی).

و ابوداود از ابو ایوب انصاری نقل می‌نماید که: رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«به هیچ وجه روا نیست مسلمانی بیش از سه شبانه‌روز با برادر مسلمان خود قطع رابطه بنماید و هنگامی که به هم می‌رسند به همدیگر پشت نمایند. بهترین آنها کسی است

که سلام و احوال‌پرسی را زودتر آغاز کند». (بخاری و مسلم)

و همین اخلاق و ویژگی بوده که سبب شده رسول خدا صلی الله علیه وسلم به دارنده اخلاق برتر توصیف شود و این آیه نازل شود که:

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ (الاعراف / ۱۹۹)

«گذشت و بخشش را برگزین و به نیکی دستور بده و از جاهلان روی برگردان».

و جبرئیل علیه السلام این آیه را برای رسول خدا صلی الله علیه وسلم این‌گونه تفسیر فرمودند که: «با آنهایی که با تو قطع رابطه کرده‌اند، رابطه برقرار کن! و به آنهایی که از دادن چیزی به تو دریغ ورزیده‌اند، عطا و بخشش داشته باش و کسانی را که به تو ستم ورزیده‌اند مورد عفو قرار بده!» (احمد و حاکم)

یکی از بدترین عواقب قطع ارتباط با خویشاوندان عدم پذیرش اعمال انسان است. امام احمد از ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده‌اند که از رسول خدا صلی الله علیه وسلم شنیده است:

«اعمال انسان‌ها پنجشنبه شب‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد و در میان آنها اعمال کسانی که با خویشاوندان خود قطع ارتباط کرده‌اند، مورد قبول قرار نمی‌گیرد».

و گلايه مردی در نزد رسول خدا صلی الله علیه وسلم این موضوع را مورد تأکید قرار می‌دهد. امام مسلم از ابوهریره روایت می‌نماید که: «روزی مردی نزد رسول خدا صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: یا رسول الله صلی

الله علیه وسلم! من به اقوام و خویشاوندانم سرکشی می‌نمایم. اما آنان با من هیچ رفت و آمدی ندارند، و با آنان خوبی می‌نمایم. اما آنان با من بدرفتاری می‌کنند و خیر و مصلحت آنان را می‌خواهم اما آنها توجهی به من ندارند!» رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود: «اگر این سخنان تو صحیح باشد، مثل آن است که آنها زنده زنده در شن داغ فرو روند (و دچار عذاب و ناراحتی بشوند) و اگر هم چنان با آنها رفتار نمایی خداوند مدام یار و پشتیبان تو خواهد بود».

کسانی که با خویشاوندان خود قطع ارتباط می‌نمایند در دنیا دچار عذاب وجدان می‌شوند؛ زیرا در تنهایی و غربت روزگار به سر خواهند برد و در قیامت مورد خشم خداوند قرار خواهند گرفت؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند:

«سوگند به خداوندی که براساس حق و راستی مرا مبعوث نموده، او صدقه و احسان کسانی را که خویشاوندان مستمند دارند و صدقه و کمک خود را به دیگران می‌دهند، نخواهد پذیرفت. سوگند به خداوند او در روز قیامت به آنان نگاه نخواهد فرمود». (طبرانی).

**وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله
وصحبه أجمعین.
وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین.**